

TREFWOORDEN

Taalstimulering
Taalachterstand
Woordenschat
Coaching
Interactiestijl

SLEUTELS

Assessment
Eigenwaarde
Integratie

BRON

Taelman, H. (2016, mei)
*Taalstimulering en
STEM,*
Leergemeenschap
STEM+, CoP 2, Gent

Helena Taelman is docente
en onderzoekster aan
Odisee.

Taelman, H. (2013). De
effectiviteit van
woordenschatinterventies
in de kleuterklas. In J. De
Meyere, B. De Fraine, R.
Frans, K. Van de Keere
(eds.). *P-reviews:
praktijkgerichte
vakdidactische reviews van
onderzoek*. Leuven: P-
reviews editorial board
www.p-reviews.be

www.wereldwoorden.be

INLEIDING

Wanneer het gaat over **taalstimulering bij SES kinderen en kinderen met een andere thuistaal**, dan weten we vanuit onderzoek dat dit een genuanceerd verhaal is. Wanneer kinderen voor wat betreft thuistaal beter scoren, dan halen ze ook vaak meer uit taalstimuleringsprojecten dan kinderen uit taalarmere milieus (Taelman, 2013).

Ondanks inspanningen rond taalstimulering, blijft de kloof op latere leeftijd zeer stabiel en zijn er heel weinig verschuivingen te merken van kinderen die een zekere achterstand inhalen.

Dus dit is een argumentatie om heel sterk in te zetten op deze cruciale kleuter leeftijd, want een taalachterstand inhalen is helemaal niet evident.

Taalstimulering gaat dus vaak moeilijker bij kinderen met een lage taalvaardigheid. Vaak merkt men bij specifieke taalstimuleringsprojecten dat het project werkt bij de kinderen met een hoge taalvaardigheid, en veel minder bij kinderen met lage taalvaardigheid.

Het is dus niet omdat je aan taalstimulering doet dat je alle kinderen automatisch gaat bereiken! Verschillende risicofactoren spelen een rol: kansarmoede, andere thuistaal, ...

Men mag ook niet vergeten dat **woordenschat een stuk reflectie is van de wereldkennis**. Is deze er niet, dan is het al moeilijker om bijvoorbeeld een tekst te lezen. Om dit te illustreren werd ons een tekstje getoond waarin een aantal woorden werden veranderd. De deelnemers aan de leer-gemeenschap, hadden ondanks het weglaten van de woorden, toch geen moeite om de tekst te lezen. Mocht men éézelfde tekst voorleggen aan een doelgroep met een mindere wereldkennis, dan had dit heel anders geweest. Deze oefening toont aan dat **kennis van de wereld helpt om te lezen en woordenschat te vormen**.

HOE DE TAALSTIMULERENDE KRACHT VAN ACTIVITEITEN STIMULEREN?

Uit onderzoek weten we dat in kleuterklassen met heel veel kleuters met lage SES, de taalstimulering lager is. De verklaring is waarschijnlijk erg complex en ligt mogelijks voor een deel in de interactie van de kleuters naar de leerkracht toe. (In een recente publicatie werd vastgesteld dat er een patroon van wederzijdse beïnvloeding is. Het taalgebruik van de kleuters trekt dat van de leerkracht omlaag.)

Ook binnen een STEM activiteit moeten we hier rekening mee houden: Als je aan onderzoeksvaardigheden wil werken, dan mag je taal in ieder geval niet uit het oog verliezen en niet veronderstellen dat bepaalde begrippen of concepten zomaar gekend zijn. Expliciteren van begrippen, transfer maken is cruciaal. (zie verder).

De taalstimulerende kracht van een activiteit is heel variabel. Bepaalde activiteiten kunnen sterk taalstimulerend werken, en andere dan weer niet. **Veel hangt af van**

- **de leerkracht**
- **het type activiteit en de setting**
- **klassamenstelling**

Vb. Wanneer je bij een beeldactiviteit in de kleuterklas de interacties analyseert, dan blijkt taalstimulering redelijk zwak te scoren. Er zijn rijkere spreekkansen voor kleuters bij bijvoorbeeld voorleesactiviteiten.

Grote kansen zijn er wel voor bijvoorbeeld STEM activiteiten in de kleuterklas. STEM activiteiten zijn topactiviteiten om aan taalstimulering te doen. **Dit omdat er een goede taalstimulerende interactiekwaliteit is met aandacht voor woordenschatuitbreiding.** Maar doordat we er ons onvoldoende van bewust zijn, is er te weinig aandacht voor **herhaling om woorden vast te zetten.**

Inspiratiebronnen

- <http://purduescientificliteracyproject.org> : succesvol WERO-project met taalcomponent.
- Succesvolle taalprojecten met WERO-component: Zie review: (Guo, Wang, Hall et al., 2016)
- All about words (Susan B. Neuman, Tanya S. Wright, 2013):boekje voor lkr in de kleuterklas en 1e graad LO)

Wat weten we over taalstimulering bij kleuters, vanuit wetenschappelijk onderzoek?

BAD NEWS:

- *Effecten van taalstimulering verwateren op lange termijn (rogde, Melby-Lervag et al. , 2016). = Misschien beter 2 maanden intensief werken, 1 maand minder, en daarna terug meer intensief, verhoogt mogelijks de kans om de mondelinge taalvaardigheid ook op langere termijn te vergroten.*
- *Ondanks inspanningen rond taalstimulering, blijft de kloof op latere leeftijd zeer stabiel en zijn er heel weinig verschuivingen te merken van kinderen die een zekere achterstand inhalen.*
- *Taalproductie en taalperceptie zitten in natuurlijke taalverwerving vaak in elkaar. (Kinderen die beter zinnestukjes kunnen begrijpen, gaan ook makkelijker tot productie komen). Bij taalstimulering is het niet noodzakelijk zo dat perceptie en productie hand in hand gaan. Sommige projecten hebben een effect op perceptie (begrip), andere op productie, afhankelijk van de activiteiten die met de kinderen gebeuren.*

GOOD NEWS:

- *Werken met doelwoorden lijkt zinvol, ook op lange termijn. (Marulis & Neuman, 2010)*
- *Er zijn projecten met algemene effecten zichtbaar na 6 maanden, waarbij de sterke coaching vaak de succesfactor is omdat er lang genoeg aandacht aan besteed wordt. (Fricke).*

EEN SPECIFIEK VOORBEELD VAN EEN PROJECT ROND 'TAALSTIMULERING': WERELDWOORDEN

Binnen dit project wordt een methodologie toegepast die uit de VS komt. Binnen de VS werd er enkel gewerkt met een homogene groep van kinderen met een taalachterstand voor het Engels (vaak een andere thuistaal). In het project "Wereldwoorden" wordt met de volledige klasgroep gewerkt. Daardoor was er een heterogene groep, wat sowieso moeilijker is naar differentiatie toe.

"Wereldwoorden" vertrekt vanuit verhalen waaruit woorden worden geselecteerd en verankerd. Het opzet is als volgt:

- Woorden zoeken die uitdagend zijn en die de wereldkennis verruimen (vb. bevroren). Hierbij wordt rekening gehouden met het volgende:
 - Wereldwoorden verschillen van basiswoorden zoals knippen, schaar..
 - Zoeken naar woorden waar we niet in investeren. Vb golden retriever

- Aspecten die ruim zijn om gedurende langere termijn aan te werken: Vb. Rond het thema “hond” kunnen volgende woorden gekozen worden “Volwassen” (besef van levensloop), “Tam” (kenmerk van een huisdier), “Dierenarts” (verzorging van dieren)
- Een van de conclusies: de woordenschat mag je niet te gemakkelijk zoeken. Het mogen uitdagende woorden zijn!!
- Elk verhaal werd 2x gelezen (zie www.wereldwoorden.be, voor een ophijsting van de verhalen en inhoud) binnen een rijk thema (thema in handen van de leraar)
- Bij de keuze van het thema is het belangrijk te zoeken naar **geclusterde thema's om zo taalondersteuning te bieden door herhaling van de woordenschat** (vb. bouwen naar verhuizen,...)
- 2 boekjes voorlezen binnen een rijk thema. Dit blijkt belangrijk te zijn voor transfermogelijkheden.
- Ook over thema's heen kunnen dan woorden herkend worden (magische woorden)
- **4 aspecten zijn belangrijk binnen de methodiek**
 - **Verhaalbegrip**
 - Een ladder wordt gezet, er was al iets in het thema gebeurd, voorkennis geactiveerd, en 2x het verhaal voorlezen.
 - Het verhaal zorgt voor een betekenisvolle context. Daardoor is het gemakkelijker om het nieuwe woord te begrijpen.
 - **Schijnwerper op 'wereld' woorden**
 - Meer dan één keer aandacht besteden aan die woorden en die concepten. Hierdoor gaan ze ook de betekenis ervan van doorgronden. Concepten verankeren vraagt dus om herhaling, om zo te komen tot diepere betekenis.
 - Vb. pre-teaching met magische doos: de woorden werden via foto's/prenten geïntroduceerd door de leerkracht. De voorwerpen kwamen ook in de hoeken aan bod om ervaringen op te doen.
 - Opletten: vraag niet 'wie weet wat gulzig betekent?' -> Leraar legt het zelf uit wanneer hij een nieuw woord voor de eerste maal aanbiedt. => iedereen is mee als de kleuteronderwijzer eerst uitleg aanreikt. Als je dit aan de kleuters vraagt, haken de taalzwakke kleuters af omdat ze het antwoord niet weten en krijgen ze bovendien van hun taalsterke klasgenoten vaak een slechte en onduidelijke verklaring te horen.
 - Aandacht voor interactie rond het woord: vragen naar de eigen ervaringen, vragen om het woord op een prent te zoeken, vragen over het verhaal of over de prenten waarin het doelwoord aan bod komt.
 - Woorden hebben ook een bepaalde klankvorm; om die klankvorm te kunnen onthouden is het goed om hier even aandacht aan te besteden vb. woorden proeven (langzaam uitspreken), rijmwoordjes verzinnen, ... klankactiviteiten mee doen...
 - Tijdens vertellen: even stil staan bij het woord. Ook eens opnieuw lezen en er een verklaring bij ingebracht.
 - Herhaald vertellen en vervolgactiviteiten om de woorden te hanteren.
 - **Luisteren spreken en denken**
 - Spreken: hier moet je heel bewust mee bezig zijn. Spreken MOET aan bod komen, wat vaak niet gebeurt bij de minder taalvaardige kinderen.
 - Varieer in groepsgrootte
 - Duopraten, kleuters vertellen eerst met elkaar, en dan terug met de leerkracht: Noot: je hebt hiervoor wellicht een minimum aan taalvaardigheid nodig.
 - Vragen doorspelen aan meerdere kleuters: wat denk jij? Jij?... -> zo kunnen ze aansluiten op elkaar.
 - Foto's: is het een voorbeeld van het woord of niet... (duim omhoog, duim omlaag = liftechniek)
 - ⇒ gradatieopbouw
 - 0 gewoon ja/nee (duim)
 - 1 uitleggen
 - 2 verdiepen: prikkelplaten
 - ⇒ Meer dan woordenschatontwikkeling bij kinderen. Ook het opbouwen van zinnen, een gesprek voeren.
 - ⇒ Bij een denkstimulerend gesprek, eerst vertellen over de ervaringen op een eenvoudiger niveau om te wennen aan de taal die ze erbij gebruiken. =>TIJD NEMEN!

▪ **Verbanden leggen**

- Woorden zitten niet in je hoofd als lijstjes, maar wel als een netwerk: bewust momenten voorzien om verbindingen te kunnen leggen
- Boeken vergelijken, de woorden kwamen vaak voor in een andere context.
- Vergelijken met voorgaande thema: wat kwam of komt er ook voor in het vorige/huidige thema... vb. gereedschap (bouwen/boer)

Resultaten/conclusies

- ⇒ Magisch woord dat optreedt: Overal zien kleuters veel meer aanknopingspunten met wat ze hadden geleerd. (cfr. Meer zien waar je op dat moment mee bezig bent)
- ⇒ Receptieve woordentest: de controlegroep heeft geen doelwoorden bijgeleerd. Dit is te verklaren doordat er woorden werden geselecteerd die niet vaak in dagdagelijks interacties voorkomen, maar wel nuttig zijn voor de verdere schoolloopbaan. De experimentel groep scoort significant beter op de posttest ten opzichte van de controlegroep.
- ⇒ Thuis taal maakt wel degelijk uit: Kinderen die hierop lager scoren, pikken ook trager woorden op, maar ze hebben wel degelijk profijt aan de interventie met 'wereldwoorden' was in beiden groepen trager, maar wel geleerd binnen project.
Laag scoren in pretest: ontwikkeling gaat trager.
- ⇒ Opleidingsniveau van de moeder: geen effect
- ⇒ Werken in kleine groep zou misschien nog wat meer mogen.
- ⇒ ...

Bronnen

www.wereldwoorden.be : algemene handleiding, lespakket,...

HET BELANG VAN DE INTERACTIESTIJL VAN DE LERAAR: 7 TIPS

1. Geef hele concrete gesprekstips

- Langer wachten op een antwoord
- Vragen: Wat denk jij? En wat denk jij? ...
- Maak maar een zinnetje: volgens mij zal... of volgens jou zal de boot zinken
 - Ik zie een boot..
 - Ondersteunend blad met standaardzinnen bij oudere leerlingen
- Video's met gesprekstechnieken (videofeedback, demo's,...)

2. Veranker belangrijke concepten.

- Belangrijke concepten binnen bepaalde domeinen van wereldkennis of domeinoverschrijdende concepten.
- Lkr geeft best expliciete instructie om belangrijke concepten te verankeren
- Een beetje extra aandacht geven aan woorden is belangrijk!!
- Kennis en ervaringen structureren
- Helpt om woordenschatnetwerk te gaan vastleggen.

3. Plan STEM- en taalactiviteiten

- Niet altijd in elkaar laten overvloeien
- STEM-activiteiten verliezen aan kracht als de focus te sterk op taal zou komen te liggen
- Positieve wederzijdse invloed:
 - STEM-activiteiten als noodzakelijke bodem
 - Taalactiviteiten lenen zich tot reflectie

4. Besteed aandacht aan socio-emotioneel welbevinden

- Website "weinig taal, toch in gesprek"
- Aandacht voor thuiscultuur en -taal
Onderzoek.hsmarnix.nl/professionals/aanpak.aspx

5. Leerkrachten zijn juweeltjes

- Samen reflecteren is heel sterk
- Observeer de leerkracht, expliciteer de sterktes en geef door wat goed gaat
- Niet op alles tegelijk focussen!!
- Hoe kan ik de leerkracht helpen om zich te herinneren wat belangrijk is? (vb. doelwoorden op de muren voor leraar; post-it notes in een verhaal)

6. Volg kinderen op en differentieer

- Formeel en informeel opvolgen
 - Niet alleen woordenschat
 - Kwaliteit van zinnen, verhalen
 - Spreekdurf en gesprekstechnieken, interesses.
- Differentiëren
 - Liefst motiverend, effectief én efficiënt

7. Bouw verder...

- Bouw verder op bestaande succesvolle projecten uit het buitenland. Er blijft nog altijd veel ruimte voor creativiteit als je dit doet.
- Nu al nadenken over vervolgp projecten om net die stap verder te kunnen gaan. De meest succesvolle projecten zijn gebaseerd op een opeenstapeling van jarenlange ervaring.

REFLECTIE

Vragen: Is er een probleem met teveel focussen op taal binnen STEM? M.a.w. Op welke manier moet je omgaan met een eventuele scheiding tussen taal en STEM-activiteiten?

- Verlies je dan teveel de focus op onderzoeken, als je teveel op taal gaat focussen?
- Het gaat over zoeken naar een evenwicht... Lln. gaan wel degelijk woorden gaan verankeren bij het geheel van STEM-activiteiten.
- STEM wordt ook sterker door aandacht voor taalaandacht...
- Verschillende profielen leraren: loslaten in het geheel... / wanneer stopt het geheel / wanneer reflecteren/ wanneer experimenteren.